DAVLAT TASARRUFIDA SAQLANIB QOLGAN BANKLARDA ICHKI TRANSFORMATSIYANING BOSQICHLARI VA NATIJALARI (“AGROBANK” ATB MISOLIDA)

Bo‘riyev A.
O‘zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistratura tinglovchisi
Ilmiy rahbar: X.Raximova,
BFA kafedra dotsenti, i.f.n.

Annotatsiya. *Tezisda davlat tasarrufida saqlanib qolgan holda ichki transformatsiyadan o‘tayotgan banklarning tajribasi “Agrobank” ATB misolida o‘rganilgan. Transformatsiya jarayoni uch bosqichga ajratilib, 2018–2024-yillardagi moliyaviy ko‘rsatkichlar dinamikasi asosida uning natijalari baholangan. Aniqlanishicha, transformatsiya daromadlilik va kapitallashuvni yaxshilagan, biroq resurs bazasining depozitlardan uzilganligi va davlat kapitaliga bog‘liqlik saqlanib qolgan.*

Kalit so‘zlar: *bank transformatsiyasi, davlat banklari, moliyaviy barqarorlik, kapital yetarliligi, rentabellik, aktivlar sifati, Agrobank.*

Kirish. O‘zbekistonda 2020-yilda qabul qilingan bank tizimini isloh qilish strategiyasi davlat banklarini ikki yo‘nalishda o‘zgartirishni nazarda tutdi: bir guruh banklar strategik investorlarga sotishga tayyorlanadi, boshqalari esa davlat tasarrufida saqlanib qolgan holda ichki transformatsiyadan o‘tkaziladi (O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni, 2020). “Agrobank” ATB ikkinchi guruhga mansub. Xorijiy tadqiqotlarda asosan mulkchilik o‘zgarishi, ya’ni xususiylashtirish natijalari o‘rganilgan (La Porta va boshqalar, 2002; Bonin va boshqalar, 2005; Berger va boshqalar, 2005), davlat tasarrufida qolgan holda amalga oshiriladigan ichki transformatsiya tajribasi esa kamroq yoritilgan. Ushbu tezisning maqsadi Agrobankdagi transformatsiya bosqichlarini aniqlash va ularning moliyaviy natijalarini baholashdan iborat.

Usul va ma’lumotlar. Tahlil bankning auditorlik tekshiruvidan o‘tgan yillik hisobotlari (2018–2024-yillar) asosida moliyaviy koeffitsientlar, dinamika va davrlararo qiyosiy tahlil usullari yordamida amalga oshirildi. Tayanch davr sifatida 2018–2019-yillar, transformatsiya davri sifatida 2020–2024-yillar olindi. 2018–

2019-yillar ma’lumotlari XMHS bo‘yicha, keyingi yillar ma’lumotlari milliy standartlar bo‘yicha tuzilgan hisobotlardan olingani sababli, mutlaq qiymatlar bilan birga nisbiy ko‘rsatkichlarga tayanildi.

Transformatsiya bosqichlari. Tahlil jarayonni uch bosqichga ajratish imkonini berdi. Birinchi bosqichda (2020–2021) institutsional asos yaratildi va kapital bazasi mustahkamlandi: 2020-yil sentyabrda Kuzatuv kengashi yangilanib, tarkibiga ilk bor xorijiy mustaqil a’zolar kiritildi, ustav kapitali 4,9 trln so‘mdan 8,6 trln so‘mga oshirildi, xalqaro bozordan 1,55 trln so‘m ekvivalentida mablag‘ jalb etildi (Agrobank, 2021). Ikkinchi bosqichda (2022–2023) bank ko‘lami jadal kengaydi: aktivlar 40,0 trln so‘mdan 66,7 trln so‘mga yetdi, kengashga yangi mustaqil a’zolar saylandi, xalqaro resurslar yana 1,66 trln so‘m ekvivalentida jalb qilindi (Agrobank, 2023). Uchinchi bosqichda (2024–2025) urg‘u miqdoriy o‘sishdan aktivlar sifatiga o‘tdi: bank kredit zararlari bo‘yicha 2,3 trln so‘mdan ortiq zaxira ajratdi (Agrobank, 2025a), raqamli kanallar qamrovi esa mijozlarning 48,8 foiziga yetdi (Agrobank, 2025b).

Natijalar. 1-jadvalda moliyaviy barqarorlik ko‘rsatkichlarining tanlangan yillar bo‘yicha dinamikasi keltirilgan.

1-jadval. Agrobankning asosiy ko‘rsatkichlari dinamikasi

Ko‘rsatkich	**2018**	**2020**	**2022**	**2024**
Jami aktivlar, trln so‘m	10,4	31,2	53,1	79,4
Xususiy kapital, trln so‘m	2,2	5,4	9,5	12,4
ROA, %	0,70	0,82	1,15	0,09
Kreditlar / depozitlar (LDR), %	291	277	349	305

Manba: Agrobank yillik hisobotlari asosida muallif hisob-kitoblari

2018–2024-yillarda bank aktivlari 7,6 baravar, xususiy kapitali 5,6 baravar o‘sdi. Daromadlilik 2020–2023-yillarda izchil yaxshilandi: ROA 0,82 foizdan 1,15 foizgacha ko‘tarildi. 2024-yildagi ROAning 0,09 foizgacha pasayishi joriy faoliyat yomonlashuvi emas, balki zaxira ajratmalarining 308 mlrd so‘mdan (2020) 2,3 trln so‘mgacha oshgani bilan izohlanadi: bu ilgari yetarlicha aks ettirilmagan kredit risklarining ochiq tan olinishi, ya’ni balansni real holatga keltirish jarayoni sifatida talqin etiladi. Bu xalqaro ekspertlar tomonidan qayd etilgan muammoli kreditlarning rasmiy statistikada to‘liq aks etmasligi masalasiga (IMF, 2025) mos keladi.

Transformatsiyagacha (2018–2019) va undan keyingi (2020–2024) davrlar o‘rtacha qiymatlari qiyoslanganda, ROA 0,55 foizdan 0,84 foizgacha, ROE 2,5 foizdan 4,4 foizgacha oshgani aniqlandi. Shu bilan birga, kreditlarning depozitlarga nisbati 289 foizdan 311 foizgacha o‘sdi, ya’ni kreditlash depozit bazasidan tezroq kengaydi. Kapital o‘sishining asosiy manbai esa bank foydasi emas, balki aksiyadorlar tomonidan kiritilgan qo‘shimcha kapital bo‘ldi.

Xulosa. Agrobankdagi ichki transformatsiya moliyaviy barqarorlikka umuman ijobiy, biroq notekis ta'sir ko'rsatdi: daromadlilik, kapitallashuv va boshqaruv sifati yaxshilandi, ammo resurs bazasining depozitlardan uzilganligi va davlat kapitaliga bog'liqlik hal etilmadi. Shu sababli transformatsiyaning keyingi bosqichida depozit bazasini kengaytirish, balansni tozalashni yakunlash va kapital manbalarini diversifikatsiya qilishga e'tibor qaratish maqsadga muvofiq. Tadqiqot yagona bank misolida va tavsifiy usullar asosida o'tkazilgani sababli, xulosalarni boshqa davlat banklariga umumlashtirishda ehtiyotkorlik talab etiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Agrobank. 2020-yil yakunlari bo'yicha yillik hisobot. — Toshkent : "Agrobank" ATB, 2021.
2. Agrobank. 2022-yil yakunlari bo'yicha yillik hisobot. — Toshkent : "Agrobank" ATB, 2023.
3. Agrobank. 2024-yil yakunlari bo'yicha yillik hisobot. — Toshkent : "Agrobank" ATB, 2025a.
4. Agrobank. Barqaror rivojlanish hisoboti 2025. — Toshkent : "Agrobank" ATB, 2025b.
5. Berger A. N., Clarke G. R. G., Cull R., Klapper L., Udell G. F. Corporate governance and bank performance: A joint analysis of the static, selection, and dynamic effects of domestic, foreign, and state ownership // Journal of Banking & Finance. — 2005. — Vol. 29, № 8–9. — P. 2179–2221.
6. Bonin J. P., Hasan I., Wachtel P. Bank performance, efficiency and ownership in transition countries // Journal of Banking & Finance. — 2005. — Vol. 29, № 1. — P. 31–53.
7. International Monetary Fund. Republic of Uzbekistan: Financial Sector Assessment Program. — Washington, D.C. : IMF, 2025.
8. La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A. Government Ownership of Banks // The Journal of Finance. — 2002. — Vol. 57, № 1. — P. 265–301.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi PF-5992-son "2020–2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. — URL: https://lex.uz.